

Slechte smaak bestaat niet (meer)

Alles mag: Mozart & Mariah,
'hoge' en 'lage' cultuur; alles
mag, alles is goed. Cultureel
snobisme is uit, de smaakpolitie
is werkloos geworden.

tekst NENKE BLOKHUIS illustraties JOOST OVERBEEK

DAAR, IN MIJN SPOTIFY-FEED. Het staat er echt: 'Stefan heeft geluisterd naar *Emotions* – Mariah Carey'. Stefan, het eeuwig trouwe VPRO-lid, die met vuur over de nieuwste plaat van een obscure bluesartiest kan vertellen. Die alleen kwaliteitskranten leest, 'eigenlijk nooit tv kijkt behalve het *Journal* en *Pauw & Witteman*', en na Radio 1 niet verder de ether in kijkt. Die Stefan luistert nu online naar een hitje van Mariah Carey. Later, op een verjaardag, vraag ik hem voorzichtig of hij weet dat iedereen meekijkt met wat hij luistert. Dat wij, zijn vrienden en vage kennissen, zien dat hij na een sessie vol schimmigheid en niche dus overschakelde naar *Emotions*, en daarna van dezelfde artiest

naar *Heartbreaker*, en *Make it Happen*. Hij lijkt niet onder de indruk. 'Ja, en? Dat is toevallig een heel goed nummer. En bovendien beter dan wat ze tegenwoordig maakt.'

Er werden nog wat triviale wetenswaardigheden over de popzangeres opgelepeld, waardoor niet alleen Carey, maar ook Stefan ineens in een heel ander daglicht kwam te staan. Want ineens was hij niet meer van het regime van de doodenge Smaakpolitie. Een gedateerd, maar duidelijk regime was dat, met slechts een paar wetten en handvaten. Zo was 'commercieel' een scheldwoord, en de Tros en SBS synoniem voor 'pulp'. Bij onduidelijkheid vertelde de kwaliteitskrant welke

muziek vijf sterren verdient, wat de kijktip van de week is en welke boeken je mocht vergeten. Wie toch naar een soap zapte of naar een eendagshitje lonkte, diende dit te doen met de gordijnen dicht, zonder publiek. Werd je betrapt, dan kon je rekenen op een afkeurende blik, gecombineerd met een vies: 'Ja zeg, dat is toch geen muziek.'

Juist die opmerking is anno 2013 misschien het enige wat echt niet meer kan. Nu vertellen we *sans gêne* hoe we na het *Journal* naar *Daten in het Donker* hebben gekeken, en muziek die ooit als 'fout' werd bestempeld, mag nu op vol volume door ons huis, mét melding daarvan op Facebook. Ook tijdens Literaturfest, een festival →

voor literatuurliedhebbers, schalde na de bespreking van Emmanuel Carrère en Umberto Eco niemand minder dan Rihanna door de speakers. Jongerenmagazine *Vice* laat al langer zien dat artikelen over demonstraties in Egypte prima samengaan met de videopremière van popidool Icona Pop, en kwaliteitskranten schrijven over showbiznieuws en concerten van artiesten als Justin Bieber. Weg met de schaamte, het snobisme en het opgeheven smaakvingertje. Want alles mag, maar vooral: alles mag samen, en iedereen mag het zien.

Een verademing als je het mij vraagt, maar waarom nu ineens die kentering? Volgens Marcel van den Haak, promotie-onderzoeker aan de UvA naar culturele hiërarchieën, is de vervaging van goede en slechte smaak al langer bezig. 'In de jaren vijftig en zestig kwam de jeugdcultuur op, door ouderen met argusogen bekeken. Popmuziek viel toen in zijn geheel onder 'slechte smaak'. Maar die jongeren

werden ouder, waarmee dat duidelijke stempel veranderde en het onderscheid tussen goed en slecht binnen het genre werd gelegd.'

En die vervaging zette door met de komst van televisie, aldus sociaal-wetenschapper Linda Duits, gespecialiseerd in populaire cultuur. 'De dertigers en veertigers van nu keken in hun jeugd veel meer televisie dan hun ouders. Daardoor is tv tegenwoordig als cultuurvorm veel meer geaccepteerd dan dertig jaar geleden, en dus veel minder fout.

Met de opkomst van internet lijkt het verdwijnen van een smaakhiërarchie nog verder te gaan. Kunstenaar en schrijver Maurits de Bruijn (29), kind van zowel de tv- als de internetgeneratie, gebruikt hoge en lage cultuurinvloeden in zijn werk. 'Dankzij internet zijn alle cultuurvormen nu naast elkaar beschikbaar. Ik denk dat dat een groot verschil is met vroeger. Toen hadden mensen een abonnement op een krant die vooral berichtte over be-

Weg met de schaamte, het snobisme en het opgeheven smaakvingertje

paalde muziek en films; nu kan je alles lezen en bekijken.' Op de Rietveld Academie leerde hij hoe hij zijn inspiratie uit zijn eigen belevingswereld kon halen. En voor hem is dat: kunst van de Amerikaanse licht-ruimtekenstenaar James Turrell, maar ook Disney's Ariel, oftewel *De Kleine Zee-meermin*. Het werk van Charles Baudelaire, in één lezing gecombineerd met het oeuvre van Leonardo DiCaprio. 'Natuurlijk kan ik in mijn werk verwijzen naar Griekse klassieken, omdat het misschien zo hoort. Maar dat zou niet eerlijk zijn; het is geen onderdeel van mijn wereld', legt hij uit. 'Titanic heb ik gezien, of beter nog: iedereen heeft die film gezien. En dus heb ik daaraan gerefereerd in mijn lezing tijdens een expositie.' Hij krijgt er kritiek op; het zou een statement zijn, goedkoop en populair, puur om de kunstwereld te shockeren. 'Maar dat is niet zo. Voor mij is het een goede manier om het ergens over te hebben. Want met alleen het noe-

Na de bespreking van Emmanuel Carrère en Umberto Eco schalde niemand minder dan Rihanna door de speakers

men van *Titanic* ben ik er natuurlijk nog niet; ik ontdekte dat de film goed werkte met de ideeën van Baudelaire, en gebruikte het zo om een groter verhaal te vertellen.'

Toch nog even terug naar Stefan op Spotify. Hij vindt niet alleen de nummers waarvoor hij zich vroeger zou schamen; hij deelt ze ook met anderen. Waarom zo openbaar? Volgens Duits is ook dat typisch voor deze tijd. 'In de jaren tachtig werd er enorm neergekeken op fans. Je was een nerd wanneer je alle platen van een bepaalde artiest had en je waardering uitsprak. Maar nerds zijn, door de opkomst van internettechnologie, nu juist in. En het wordt erg gewaardeerd als je alle muziek en feitjes verzamelt van je favoriete band. Kijk maar naar iemand als 'pop-professor' Leo Blokhuis. Je mag er zelfs trots op zijn, en op Facebook openlijk je favorieten *liken*. Je ziet het ook aan de populariteit van de pubquiz (kenniswedstrijdjes die in cafés worden gehouden, red.) waar

mensen koketteren met hun kennis over popcultuur.'

Is het zo simpel? Is onze geordende smaakhiërarchie aan het verdwijnen, enkel door de opkomst van internet en de brede belevingswereld van de huidige generatie? Onderzoeker Van den Haak vindt hier een aantal kanttekeningen wel op zijn plaats. Volgens hem luistert het heel nauw met het uitkomen voor een bepaalde smaak. 'Je ziet dat mensen uit een hoge cultuur meer subtiele onderscheiden maken binnen de cultuuruiting. Neem het voorbeeld van Rihanna. Het nummer *Man Down* wordt door Rihanna-haters vaak wel als goed bestempeld. Dat kan net liggen aan een producer, of omdat iemand met een bepaald gezag dat heeft verkondigd, zoals muziekkenner Blokhuis, of een vriend wiens smaak je aanstaat. De grens tussen hoge en lage cultuur is dus niet meer zo duidelijk. Uit mijn onderzoek is gebleken

dat mensen in plaats daarvan verschillende criteria

hanteren: iets moet origineel zijn, authentiek, en complex, oftewel: niet te simpele melodietjes. En zo worden de krenten uit de pap gehaald, in plaats van klakkeloos één artiest te omarmen of af te wijzen.'

Goede en slechte smaak lijken dus niet alleen naast elkaar te bestaan, het is niet eens meer zo duidelijk wat goed of slecht eigenlijk is.

Maar het wordt nóg complexer. Volgens Van den Haak is er tegenwoordig ook sprake van een angst voor elitisme. Wijlen Pim Fortuyn sprak zuur over de grachtengordel, politicus Geert Wilders lanceerde het scheldwoord 'linkse hobby's', waardoor kwaliteitskranten en andere elitaire media zich nu genoodzaakt voelen ook te berichten over cultuur die ze voorheen als slecht of commercieel zouden be- →

‘Met ironie weet de hoge cultuur zich te onderscheiden’

stempelen. ‘Maar het idee dat je niet mag neerkijken op andermans smaak leeft ook. Ze zijn er ambivalent in: enerzijds wordt er nog steeds onderscheid gemaakt tussen ‘goed’ en ‘slecht’, al is het subtieler dan vroeger. Maar tegelijkertijd willen ze vooral niet te elitair of neerbuigend overkomen, en roepen dan snel dat ieder recht heeft op zijn eigen smaak. Liefhebbers van lage cultuur hebben hier overigens weinig last van. Zij maken zich niet schuldig aan het mengen van smaken. En als het over de voorkeur van een ander gaat, houden ze zich aan het credo ‘smaken verschillen.’

Al met al knap verwarrend dus. En van die verwarring wordt ook nog eens bewust gebruikgemaakt.

Vriend Barry, trouw *Groene Amsterdammer*-abonnee, stond al twee keer middenin het meezingspektakel van de Toppers en vertelt daar altijd uitgebreid over op feestjes. Hoe fijn het meelallen is, en het verkleeden, de her-

kenbare melodietjes. ‘Bij vrienden ketteer ik met zo’n uitje, omdat het geschurk met *low culture* zo lekker ironisch overkomt. Maar aan vreemden laat ik mij in eerste instantie vooral laatdunkend uit over de Toppers, terwijl ik er op het einde aan toevoeg dat het stiekem best wel leuk is.’ Maar waarom al die moeite? Puur voor de ironie? ‘De aankleding is *over the top*, de zangers slecht bij stem en ze vergeten hun tekst. Maar ik betrapte me er laatst op dat ik het bij familie toch aan het verdedigen was. Omdat ik het dus oprecht leuk vind.’

Kijk, en in die combinatie ontstaat de verwarring: niet alleen zijn de definities van hoge en lage cultuur onduidelijk geworden en willen we vooral niet te elitair overkomen; daaroverheen wordt ook nog scheutig gestrooid met ironie. Want onder het mom van ironie kan immers echt alles. ‘De stijl van de snobs’, noemt Duits het. ‘Iemand met een lagecultuurachtergrond zal niet snel de schouwburg in stappen, om daar vervolgens lollige anekdotes

over te vertellen op feestjes. Met ironie weet de hoge cultuur zich te onderscheiden. En zal dat altijd blijven doen, als een manier om exclusief te blijven.’ Van den Haak meent dat het plaatsen van een camp nummer op Facebook ook vooral met ironie te maken heeft. ‘De kenners begrijpen elkaar, zien de knipoog. Maar dat maakt het ook ingewikkelder; hebben anderen wel altijd door dat het niet serieus is?’

Mocht dit het definitieve einde van snobisme betekenen, dan heeft de snob het dus vooral aan zichzelf te danken. Want dankzij hun ironie kunnen alle cultuuruitingen tegenwoordig naast elkaar bestaan. Maar wat die laag spot niet weet te camoufleren is de grote onduidelijkheid: over wat wel en wat niet kan, wat goed is en wat fout. Er is anno 2013 immers ook zoveel te zien, te klikken, te streamen. Dus dan maar alles. Kijk mij eens lekker mee blèren met Joling! Niemand maakt me wat! Precies. Want niemand die het meer weet.

